

ELHALLGATOTT MESEK, KIBESZÉLT NÉMASÁG

Papp András: *Te beszállsz a bárkába*
JAK-füzetek 97. JAK-Kijárat, 1997. 106 oldal,
496 Ft

Ha egy kritikus választott tárgyáról azt mondja: nem egészen értem, ez óhatatlanul azt sugallja az olvasónak, hogy valószínűleg nem jó az a könyv, amiről alapos mérlegelés, újraolvasás, töprengés után is csak ezt mondja. De a kritikus soha nem lehet biztos az ítéletében. Lehet, hogy másképp látná ugyanazt a szöveget egy év múlva, vagy másként látta volna egy évvel ezelőtt. Semmi sem biztos, lehet, hogy a kritikus nagyot téved, nem vesz észre valamit, rosszul olvas.

Meg kell mondanom, Papp András kisregényét nehezen olvastam végig. Már a mondatok szintjén gyakran elakadtam a fogalmazásmód miatt. „*A hullámzó hang a csend partjáiig éri*” (12.) – olvasom újra, és önkéntelenül elmosolyodom. Értem én, ha nagyon akarom, miről is van szó, de talán nem szerencsés így fogalmazni, ám hagyjuk, ez még erősen izlés dolga. „*Noé és a csónakos... bizalmasan elmondták egymásnak a tengerek és a szelek titkait*” (13.) – egyik a másiknak és másik az egyiknek? Ha mindketten tudták a titkokat, miért kellett *elmondaniuk* egymásnak? Ha csak az egyik tudta, miért *egymásnak*? Apró dolognak látszik ez, a megjegyzésem pedig kötözködésnek tűnhet, de ezeken az apróságokon múlik, hogy átütő ereje lesz-e egy szövegnek vagy sem. „*Szűvszorító érzés lehet egy rövid ideig azt hinni, hogy elvesztettük magunkat, aminthogy tagadhatatlan, nem minden szorongás nélkül való érzés az sem, hogy magunkra találtunk*” (16.) – hát igen. Ez a mondat számomra olyan mesterkéltséget, hogy kérdést is nehéz feltennem, talán csak annyit kérdeznék, miért *egy rövid ideig*? „*Az ivóvízből, a megpohadás veszélye mellett, nem lehetett sokat tartani*” (20.) – itt, gyanítom, egyszerűen rossz a mondat. Nem értem, az *a mellett* hogy kerül ide.

És nem ez az összes problematikus eset. Gyakran torpantam meg furcsa vagy rosszul megválasztott jelzőket, szófűzéseket, kimódolt szerkezeteket, túlbonyolított mondatokat olvasva. A rontott vagy kimódolt formák választásának nem találtam meg az indokát.

Ha a mai kor lenyomatai akarnak lenni, akkor erőteljesebben kellett volna ezt sugallnia az elbeszélőnek. Amennyire meg tud emelni mondjuk egy Parti Nagy-szöveget a nyelvi roncsok tudatos és indokolt használata, annyira zavaró lehet ugyanez, ha a szöveg egészéből nem következik logikusan a használat. Itt hibának látszik az, ami máshol bravúr lehetne, mert ezek a szóalakok *ebben* a műben gyámoltalanul állnak. („*Epeőlelés*”? „*Szárnyszél*”? „*Hányhiány*”? „*Bordadal*”? „*Cementáldott*”? „*Provokáció*”? „*A bálványimádó százhártyáját*”!)

A nagyobb problémát azonban a történetformálás menete, a kisregény kompozíciója jelentette számomra. Ez a százoldalas elbeszélés sok szép részletet tartalmaz: például jó a hermafrodita csecsemő születésének története – külön gratulálok a *fasz* és a *pina* szavak normális mondatba történt beépítéséért! –, a kenguruk megérkezésének vagy a galambok harcának jelenete meg a fazekas és Noé kapcsolatának leírása is remek részek. Ennek ellenére mégsem érzem sikeresen megformáltak a mű egészét. Nem érzem azt az energiát, ami a szöveget az elejétől a végéig működtetné, élővé, erőteljessé tenné. A hangütést kicsit finomkodónak érzem, az epikai mag szegényesnek tűnik, talán egy jó novellára lehetne elég, az érzékeny bölcselkedő részek utánérzéseknek hatnak. Mészöly Miklós SAULUS-a jutott gyakran eszembe, meg Nádas Péter esszéisztikus gondolatfutamai idéződtek fel bennem, sokszor még a jellegzetes, rafinált mondatfordulatok is. Am anélkül, hogy az a feszültség, ami az ő „manirjaikat” hitelesíti, meglenne itt is.

A kisregény a Noé-történetre épül, annak apokrif változata. A legplasztikusabban megrajzolt alak Noé, családjának tagjai inkább vázlatszerű figurák, miként az állatseregletről is elnagyolt képet kapunk. Ez önmagában nem baj, annál zavaróbb azonban az, hogy nem igazán világos, mire is megy ki a játék ebben a szövegben. Mi volt a célja a szerzőnek azzal, hogy elővette ezt a bibliai történetet? Mit akart igazán vele kezdeni? Mire akarta felhasználni?

Az az érzésem, hogy ez a könyv egészében véve kevésbé sikerült, mint a korábbi. Papp Andrásnak volt már egy novellásköteve, A FELEDÉS EGYENLETES NÖVEKEDÉSE cím-

mel (Széphalom Könyvműhely, 1994), és az az első kötet többet ígért annál, mint amit most ebben a második kötetben kaptunk. Az ottaniak közül például az ESTILO CULTO, az ÉGVE HAGYTAD A FOLYOSÓN A VILLANYT, vagy a rövidebbek közül a SZERELEM című szöveg izgalmas, jó írások voltak, volt bennük kellő lendület, elbeszélőkedv, levegő, finom érzékiség, játékos komolykodás vagy komoly játékoság. Egyszóval tehetségés szerző mutatkozott be akkor. Ezzel a tehetséggel mintha most nem a legjobban sáfárkodott volna. Talán túl kemény fába vágta a fejszét, túlzottan megkötötte a kezét az ószövetségi történet. A korhűségre vagy legalábbis annak látszatára is törekedett (még a mértékegységek megnevezésére is ügyelt), mégis mai mesét szeretett volna elénk tárni, a történetbe még a mai világ rekvizitumait is beledolgozta, és a mai világ életérzését is nyilvánvalóan hangsúlyosan meg akarta jeleníteni, a fogalmazás helyenkénti hevessege ugyanakkor azt sejteti, hogy nagyon személyes, nagyon testre szabott problémát próbált megírni – talán ez nem ment mind egyszerre.

„Ez mind volt már egyszer” – hangzik el többször, amiből arra lehet következtetni, hogy ismétlődik az egykori helyzet, és akkor az lehet a feszültség forrása, mit kezdhetünk ezzel a felidézéssel, újrajátszással, összehasonlítással. Az *elpusztulás/megmenekülés* volna itt az igazi felvetett dilemma? Vagy a *bizalom/bizalmatlanság* kérdése? A *hű/hiteltenség* problémája? A *remény/reménytelenség* kettőssége? Vagy talán inkább a *felidézés/felidézhetetlenség* alkotói problémája körül kavargó ez a szöveg? Számomra nem egészen világos. A kisregény elbeszélés-módja olyannyira steril, légies, távolságtartó, mondhatnám neutrális alaphangot üt meg, hogy azt hihetnénk, a rejtett narrátor olyan szemérmes, hogy nem szeretné, ha kiderülne, mi is foglalkoztatja igazán a történetmondás során. A szerző talán tudja, miért ez a nagy szemérmesség, és az is lehet, hogy a későbbi munkái visszamenőleg értelmezik majd ezt a könyvét, és érvénytelenítik ezt a kritikát.

Ez azonban mit sem változtat azon, hogy ez a sterilitás a mostani olvasáskor nagyon zavaró volt. Mintha nem élnének igazából a figurák, mintha csak árnyak volnának. Pedig kevés történet kínálta magát jobban arra,

hogy heves indulatokat, érzéseket, vágyakat és gyötrelmeket-kínlásokat vagy a végén mondjuk valódi emberi örömet lehessen bemutatni általa. Itt azonban minden olyan visszafogott, vagy lehet, hogy úgy pontosabb: minden olyan lefojtott. Lehetne persze a témát mondjuk ironikusan is feldolgozni, vagy parodikusán akár, lehetne úgy, hogy semmi nagy érzelem és indulat nem lenne, annál több csavaros és fonák megoldás, mondom, mindezt persze lehetne – de itt ez a lehetőség csak néha merül fel, akkor sem valósul meg elég lendületesen. Leginkább talán az a baj, hogy ez a visszafogott hang erőtlen. Szép és finom akar lenni, talán érzéken mélabús – de inkább csak fáradtnak tűnik. Íme az özönvíz utáni partot érés, az Ararát-hegyi megfeneklés (tördelésében is kissé kimódolt) jele: *„Megálltak. / De nem, mintha a világ állt volna meg. / De nem, az mégsem. Ők álltak meg. / Vagyis hát nem ők, hanem a bárka. / A föld, a víz, az idő. Túlpart, valódi part nélkül. / Lényegében mindegy. Megálltak. Megfeneklettek.”* (104.)

Az utolsó bekezdés pedig így szól: *„Megérkeztek. És ez a nap is, hogy épp csak elkezdődött, már véget is ért.”* (106.) A *hogy és az épp* modoros felcserélése újra tudatosítja azt az enerváltságot, ami végighúzódik a szövegen. De hát nem nagyon is tudatos, szándékos írói fogás ez? Bizonyára az. Csakhogy éppen a mindvégig igencsak fegyelmezett munka – ami a szöveget valamiféle (szerintem tévesen értelmezett) intellektualizált mértéktartás medrében folytatja végig – vezet itt el egyfajta elegáns unalomhoz. A megértőbb olvasó azt mondhatná, gyakran erősen lirizált a szöveg.

„A bárka a hosszú út alatt megtelt elhallgatott mesékkel és kibeszélhető némasággal” – olvasható az utolsó előtti bekezdésben. Én jobban szerettem volna, ha fordítva lett volna. Bátorban meg kellene már próbálkozni a kibeszélhető mesékkel, gondoltam a könyv végére érve. A némaságot meg akár el is lehetne hallgatni egy ideig. Lehet, hogy az jót tenne az elbeszélésnek.

Károlyi Csaba